

УДК 016:01(479)

DOI: 10.35619/.vi2.23

Савчук Борис

доктор історичних наук, професор,
професор кафедри педагогіки імені Богдана Ступарика
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника,
м. Івано-Франківськ, Україна
ORCID: 0000-0003-2256-0845
e-mail: boris_savchuk@ukr.net

Вінтоняк Оксана

кандидат філологічних наук,
завідувач кафедри педагогіки та методик навчання
освітніх галузей і технологій початкової освіти
Коломийського педагогічного фахового коледжу
Івано-Франківської обласної ради,
м. Коломия, Україна
ORCID: 0000-0003-0040-3582
e-mail: oksana.zv@ukr.net

Снітовська Ольга

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри латинської та іноземних мов
Львівського національного медичного університету імені Данила Галицького,
м. Львів, Україна
ORCID: 0000-0002-3086-9503
e-mail: ozlotko@gmail.com

КОУЧИНГ ЯК ПЕДАГОГІЧНА ТЕХНОЛОГІЯ: ДЕФІНІТИВНИЙ АНАЛІЗ УКРАЇНСЬКОГО ТА ЗАРУБІЖНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. У статті на основі аналізу українського та зарубіжного наукового дискурсу здійснено спробу термінологічної концептуалізації (визначення дефініцій, структуризація, виокремлення і характеристика основних складників) коучингу як педагогічної технології. У контексті порушеної проблеми визначено сутність понять «технологія», «педагогічна техніка», «метод», «методика», «модель», «педагогічне модулювання» тощо. З'ясовано спільне та відмінне в їхньому трактуванні у зарубіжній терміносистемі класичного коучингу та українській педагогічній науці. Зазначено, що через невдалу інтерпретацію українськими дослідниками термінології західного коучингу продукуються не зовсім сприйнятливі для його теорії і практики

новотвори на кшталт «коучингова технологія», «коучингова техніка», «коучингова методика», «коучинг-метод», «коучингова модель», «коучингове моделювання». Замість них зарубіжні автори оперують загальним поняттям «коучинговий інструментарій». Запропоновано визначення коучингової технології як цілеспрямовано організованого процесу освітньо-виховного впливу на особистість здобувача освіти від постановки конкретних цілей до здобуття очікуваних результатів. Її важливою особливістю є чітка алгоритмованість та процедура втілення у вигляді системи дій.

Розглянуто коучинг як педагогічну технологію на трьох рівнях: загальнопедагогічному – визначає коучингову технологію як цілісну систему, що має свої цілі, зміст, методи, форми, засоби, механізми навчання та взаємин суб'єктів освітнього процесу; предметному – окреслює використання коучингової технології як сукупності методів, прийомів, засобів для реалізації змісту навчання у межах певного предмета та групи, освітнього закладу; локальному (модульному) – стосується технології окремих складників освітнього процесу, що передбачають розв'язання конкретних навчальних завдань та проєктування певних компонентів освітнього процесу

Ключові слова: коучинг, педагогічна технологія, коучингова технологія, коучинговий інструментарій, науково-педагогічний дискурс.

Постановка проблеми передбачає з'ясування, наскільки уявлення української педагогічної науки про педагогічні технології суголосні з сутнісними характеристиками інструментів (моделі, методики, техніки, методи, прийоми) коучингу, представленими в західній літературі. Предметне вивчення цього питання виявило дещо суперечливу ситуацію. З одного боку, проблема технології коучингу посідає одне з чільних місць у тематичних зарубіжних та вітчизняних фахових і науково-педагогічних студіях. З іншого боку, вона залишається чи не найменш розробленою в термінологічному, структурно-видовому й інших вимірах. Це виявляється в тому, що українські науковці крізь призму терміносистеми вітчизняної педагогічної науки фактично як синоніми використовують поняття «коучингова технологія», «коучингова техніка», «коучингова методика», «коучинг-метод», «коучингова модель / моделювання» тощо. Безумовно, вони ґрунтуються на спільній філософії, що спрямовує на постановку і максимально швидке досягнення цілей, але водночас позначають різні підходи, механізми, засоби їх досягнення.

Важко погодитися з поширеною в українській педагогічній науці позицією, згідно з якою коучинг однозначно трактується як «технологія». Такий підхід звужує і деформує уявлення про цей багатогранний феномен, адже відсікає його ідейно-теоретичний складник. Показовим є факт, що в українських науково-методичних студіях початку кінця ХХ – початку ХХІ ст. про педагогічні технології коучинг фактично не згадувався як їхній різновид. Однак у другій

половині 2010-х рр. простежується динамічне зростання наукових публікацій про педагогічні технології, в яких коучинг розглядається як один з їхніх різновидів. На цьому тлі зростала кількість студій про використання технології коучингу в українській системі освіти.

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Проблема використання коучингових інструментів знайшла широке відображення у західній фаховій коучинговій літературі (М. Аткинсон, Т. Голві, М. Доуні, К. Дуглас, С. Кові, Л. Уїтворт, Дж. Уїтмор та ін.) та в українських науково-педагогічних студіях (О. Відлацька, І. Голіяд, Н. Горук, О. Нежинська, І. Олійник, С. Романова, В. Тищенко, Т. Чернова, О. Шевчук та ін.). Їхні автори по-різному розуміють і трактують коучинг загалом та як педагогічну технологію, зокрема. Така ситуація негативно позначається на якості вітчизняних студій та використанні коучингу в освітньому процесі України. Це зумовлює доцільність предметного розгляду порушеної проблеми.

Мета статті – на основі аналізу українського науково-педагогічного дискурсу та зарубіжної коучингової літератури здійснити термінологічну концептуалізацію (дефініції, структуризація, виокремлення і характеристика основних складників) коучингу як педагогічної технології.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розв’язання означених завдань потребує з’ясування сутності низки дефініцій крізь призму терміносистеми української педагогічної науки та феномену коучингу.

Поняття «технологія» (грец. τεχνη – майстерність, техніка; λόγος – наука, знання), попри всю багатозначність, фокусує на сукупності методів, прийомів, засобів, які застосовуються в певній сфері. Воно тісно пов’язане з технікою, мистецтвом, майстерністю та в різних варіаціях («технологія виховання / навчання», «освітня технологія», «педагогічна технологія» тощо) знайшло широке використання в науково-педагогічних студіях і практиці освітнього процесу. За такої ситуації закономірним є розмаїття трактувань поняття «педагогічна технологія». Науковці систематизують близько десяти його базових визначень та наводять понад півсотні локальних, предметних дефініцій [1-8].

У контексті порушеної проблеми педагогічну технологію трактуємо як системний метод визначення, створення і застосування процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних і людських ресурсів та їхню взаємодію для оптимізації і підвищення ефективності освіти.

Сутність поняття «педагогічна техніка» (грец. technikos – вправний, сукупність прийомів) достатньо повно розроблено науковцями [1; 5; 7; 8]. Утвердилось його розуміння як: а) системи вмінь педагога щодо продуктивного використання особистих психофізичних і фахових ресурсів для досягнення ефективних результатів професійної діяльності; б) інструмента педагогічного впливу на здобувача освіти; в) уміння і здатність до емоційної саморегуляції та

ефективного спілкування. До основних компонентів педагогічної техніки відносять уміння спілкуватися вербально; керувати власним психофізичним станом тощо.

Термін «метод» (грец. *metodos* – шлях дослідження, теорія, вчення) в педагогічній науці зазвичай тлумачиться як спосіб, підхід, засіб досягнення мети, розв'язання певного завдання та сукупність прийомів, операцій навчання і пізнання дійсності. Широковживаний термін «методика» позначає конкретні принципи, форми, засоби використання методів. У науковому і дидактичному сенсах розробка та застосування певних методик має сприяти пошуку й використанню оптимальних і ефективних засобів, інструментів організації наукових досліджень та практичної підготовки [6].

Попри відсутність однозначних трактувань, в педагогічній науці [1; 3; 5-8] достатньо з'ясовано сутність понять «модель» (латин. *modeling* – образ, спрощений опис складного явища) – система елементів, що відтворює деякі сторони, зв'язки, функції об'єкта дослідження та «педагогічне моделювання» – діяльність суб'єктів, спрямована на конструювання моделей освітніх процесів і систем для аналізу педагогічних проблем, виявлення причин їх виникнення та визначення цілей, ціннісних стратегій, методів і засобів реалізації.

Виявлено низку суперечностей між нагромадженим українською педагогічною наукою досвідом трактування означених понять, з одного боку, та терміносистемою класичного (західного) коучингу, з іншого. Вони виявляються в тому, що усталені дефініції понять «педагогічна технологія», «педагогічна техніка», «метод», «методика», «модель», «педагогічне моделювання» українські педагоги автоматично застосовують щодо коучингу. Це, з одного боку, призводить до продукування не зовсім прийнятних з позицій теорії та практики західного коучингу новотворів на кшталт «коучингова технологія», «коучингова техніка», «коучингова методика», «коучинг-метод», «коучингова модель», «коучингове моделювання», з іншого – знижує ефективність практично використання коучингових інструментів.

Ситуація ускладнюється тим, що зарубіжна коучингова література, яка становить теоретико-методологічну й організаційно-технологічну основу для дослідження і використання коучингу в українській педагогіці та освіті не випрацювала чітких, структурованих, науково обґрунтованих трактувань означених вище понять. У ній фактично не зустрічаємо понять «технологія», «методика» щодо організації коучингу. Натомість автори оперують загальними поняттями «інструмент», «інструментарій» та суголосними з ними поняттями «техніка», «метод», а також «модель», «моделювання».

Показовою є позиція Р. Ділтса, який відзначає, що «кожен метод має своє призначення та використовується для досягнення певної мети», тому для коуча важливо вибрати «правильні інструменти». Стверджуючи, що вони можуть бути ефективними для досягнення цілей на одному рівні, але не дати очікуваних

результатів на іншому, автор наводить образні аналогії: спроба модернізувати переконання за допомогою «методів зміни на рівні поведінки» можна уподібнити спробам закрутити шуруп або розпиляти дошку за допомогою молотка, тоді як використання викрутки та пилки було б набагато ефективнішим [9, с. 6-7].

Важливі уявлення з досліджуваної проблеми висвітлює Дж. Вітмор. У контексті перспектив використання коучингу в галузі менеджменту він стверджує, що «більшість... не бажає відмовлятися від старих перевірених методів», хоча «нові методи» є значно кращими. Найефективніший серед них – коучинг – є «не просто методом, якого треба суворо дотримуватися за певних обставин», а «стилем управління, стилем ставлення до людей, стилем мислення та вчинків». Він є універсальним, бо змінює свідомість і поведінку людини, тому за ним майбутнє [10, с. 19–20]. Отже, у цьому випадку йдеться не про «методи коучингу», а «коучинг загалом», що розглядається як один з універсальних методів розвитку особистості.

У західній фаховій літературі не має сконсолідованої позиції щодо визначення сутності коучингових інструментів (методів і технік). Крім того, вони розглядаються у ракурсі використання коучингу в різних сферах суспільного життя, тож погляди коуч-теоретиків та коуч-практиків на цю проблему також різняться.

За окресленої ситуації, що склалася в зарубіжній коучинговій літературі та українському педагогічному дискурсі, шукаємо дефініції, які б адекватно позначали можливості використання коучингу для особистісно-професійного формування та розвитку здобувачів освіти. Для цього пропонуємо такий підхід. Поняття «коучинговий інструментарій» («інструменти коучингу») беремо за вихідне, загальне, основне. За їх основні структурні компоненти беремо «методи», «техніки», «моделі» коучингу, які в сутнісно-змістовому і функційному аспектах відповідають і поєднують його теорію і практику та відповідні дефініції педагогічної науки.

Поняття «коучингова технологія» («технологія коучингу») розуміємо як сукупність інструментів і механізмів, які запускають у дію його ідейні постулати, забезпечують їхню практичну реалізацію. Коучингову технологію визначаємо як цілеспрямовано організований процес освітньо-виховного впливу на особистість здобувача освіти від постановки конкретних цілей до здобуття очікуваних результатів. Її важливою особливістю є чітка алгоритмованість та процедура втілення у вигляді системи дій. Це виявляється в проходженні низки етапів зокрема: постановка головної мети та зумовлених нею конкретних завдань; визначення освітньо-виховного змісту та добір ефективних інструментів (методів, технік, прийомів, засобів) його реалізації; процес проходження шляху до досягнення мети із унесенням необхідних коректив; оцінювання досягнутих результатів.

До всебічного осмислення коучингової технології як окремого феномена та різновиду педагогічної технології наближає її розуміння як: сукупності психолого-педагогічних установок, що визначають спеціальний набір і компонування організаційно-методичного інструментарію (методи, форми, способи, прийоми, засоби) навчання і саморозвитку особистості; деталізованої моделі спільної педагогічної діяльності коуча (викладача) та коучера (здобувача освіти) з проєктування, організації і проведення освітнього процесу; дотримання і покрокове використання засобів, прийомів розв'язання завдань щодо розвитку особистості фахівця.

Коучинг як педагогічну технологію розглядаємо на трьох рівнях, а саме: *загальнопедагогічному* – визначає педагогічну технологію як цілісну систему, що має свої цілі, зміст, методи, форми, засоби, механізми навчання та взаємин суб'єктів освітньо-педагогічного процесу; *предметному* – окреслює **використання коучингової технології** як сукупності методів, прийомів, засобів реалізації змісту навчання (підготовки) у межах певного предмета (навчальної дисципліни, освітнього, соціального проєкту тощо) та групи, організації (освітнього закладу); *локальному (модульному)* – стосується **технології окремих складників освітнього процесу**, що передбачають розв'язання конкретних навчальних завдань (засвоєння нових знань, формування особистісних і професійних умінь, якостей тощо) та проєктування певних компонентів освітнього процесу (самостійної роботи, контролю знань тощо).

Концептуалізація коучингу як педагогічної технології передбачає його структурування і виокремлення трьох основоположних складників. Перший – науково-теоретичний – інтегрує ідейну, психологічну, дидактичну грані коучингу як філософії всебічного розвитку особистості. Другий – **змістовний** – містить цілі та компетентності, якості, інші компоненти, які набуває особа в процесі навчання і підготовки на засадах коучингу. Третій – **процесуальний** – безпосередньо стосується арсеналу технологічних інструментів (технік, методик, форм, прийомів тощо), які використовуються в коучингу для організації, діагностики, моніторингу процесу особистісного розвитку і професійної підготовки фахівців.

Розглядаючи коучингову технологію як різновид педагогічної технології, необхідно розуміти, що за своєю природою вона є окремим самодостатнім міждисциплінарним інструментом, який використовується в різних суспільних сферах. Це зумовлює потребу з'ясування, що є спільним, особливим, відмінним між технологією коучингу та педагогічною технологією в широкому сутнісно-особливому розумінні цих феноменів.

Основна відмінність між ними полягає в директивності та відкритості. *Директивність педагогічних технологій* виявляється в їх спрямованості на досягнення цілей, визначених офіційними чинниками і документами. Нормативно закладені в педагогічних технологіях стандарти, критерії, вимоги

зобов'язують педагога діяти згідно з визначеними зразками, хоча в руслі сучасних освітніх парадигм залишають простір для творчої самореалізації. У своїй основі педагогічна технологія орієнтована на відтворюваність, регламентованість, чітке дотримання заданих зразків.

Натомість *коучингова технологія є відкритою системою*, орієнтованою на самовизначення, самоорганізацію, саморозвиток, самокорекцію діяльності здобувача освіти. Вона краще надається для реалізації індивідуальної траєкторії навчання. Перевага коучингу як однієї з педагогічних технологій полягає у соціальній орієнтованості на особистість здобувача освіти, який відчувається мотивованим, морально врівноваженим, захищеним та виявляє здатність до самооцінки, готовність до самореалізації.

Технологія коучингу та педагогічні технології мають багато спільного. Це виявляється в структурі педагогічного супроводу, яка передбачає здійснення таких етапів: цілепокладання (визначення цілей); діагностично-прогностувальний (фіксація і обговорення проблем з позиції здобувача освіти, мотивація на їх розв'язання); планувально-проектувальний (моделювання ситуацій, відповідальність за розв'язання проблем); діяльнісний (за опосередкованою допомогою особа самостійно просувається обраним шляхом); рефлексивний (обговорення успіхів, помилок і їхніх причин, визначення перспектив).

Використання коучингової технології в системі освіти спрямовано на розв'язання чотирьох пріоритетних завдань, зокрема: пошук засобів підвищення якості, ефективності, результативності навчання; розроблення й адаптація особистісно-орієнтованих методик фахово-професійної підготовки; популяризація інноваційних освітніх практик; оптимізація і підвищення ефективності діяльності науково-педагогічних працівників.

Висновки і перспективи подальших розвідок. Представлені результати аналізу науково-педагогічного дискурсу щодо сутності дефініцій коучингових технологій варто враховувати в науково-теоретичних студіях і практичній діяльності щодо їх використання для особистісно-професійного розвитку здобувачів освіти. Важливе значення в цьому контексті має розуміння їхніх спільних характеристик та особливостей, порівняно з іншими педагогічними технологіями. Предметом подальших студій має стати вивчення потенційних можливостей та особливостей використання коучингових технік у закладах освіти різних рівнів та викладанні навчальних дисциплін гуманітарної, природознавчої, соціально-економічної підготовки.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дубяга С. М. Педагогічні технології в початковій школі: навчально-методичний посібник. Мелітополь: Вид-во МДПУ ім. Б. Хмельницького, 2015. 160 с.

2. Захарова О. В. Коучинг: технологія розкриття внутрішнього потенціалу дослідника: навчально-методичний посібник. Черкаси: ЧДТУ, 2020. 65 с.
3. Ківшик А. І., Чернова Т. Ю. Розвиток професійної компетентності педагогічних працівників професійно-технічного навчального закладу: коучинговий підхід: навчально-методичний посібник. Хмельницький: ФОП Бідюк, 2015. 254 с.
4. Поберезська Г. Г. Коучинг як педагогічна технологія студентоцентричного навчання у ВНЗ. *Технологія і техніка друкарства*. 2018. № 4. С. 99–107.
5. Сисоєва С. О. Педагогічні технології: визначення, структура, проблеми впровадження. *Неперервна професійна освіта: теорія і практика*, 2002. № 4. С. 69–79.
6. Теоретичні і методичні засади моделювання фахової компетентності керівників закладів освіти: монографія / за ред. Г. В. Єльнікової. Київ, Чернівці: Книги – XXI, 2010. 460 с.
7. Чепіль М. М., Дудник М. М. Педагогічні технології: навчальний посібник. Київ: Академвидав, 2012. 224 с.
8. Якса Н. В. Социально-педагогический словарь. Житомир: Изд-во ЖГУ им. И. Франка, 2007. 192 с.
9. Dilts R. B. From Coach to Awakener. 2003. 368 p.
10. Whitmore J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose. Nicholas Brealey, 2002. 180 p.

REFERENCES

1. Dilts R. B. From Coach to Awakener. (2003). 368 p. [in English].
2. Dubiaha, S. M. Pedahohichni tekhnolohii v pochatkovii shkoli: navchalno-metodychnyi posibnyk [Pedagogical Technologies in Primary School: Teaching Method. Teaching Manual]. Melitopol: Vyd-vo MDPU im. B. Khmelnytskoho. (2015). 160 s. [in Ukrainian].
3. Chepil, M. M., Dudnyk, M. M. Pedahohichni tekhnolohii: navchalnyi posibnyk [Pedagogical Technologies: Teaching Manual]. Kyiv: Akademvydav. (2012). 224 s. [in Ukrainian].
4. Kivshyk A. I., Chernova T. Yu. Rozvytok profesiinoi kompetentnosti pedahohichnykh pratsivnykiv profesiino-tekhnichnoho navchalnoho zakladu: kouchynhovyi pidkhid: navchalno-metodychnyi posibnyk [Development of Professional Competence of Pedagogical Workers of a Vocational and Technical Educational Institution: Coaching Approach: Methodical Manual]. Khmelnytskyi: FOP Bidiuk. (2015). 254 s. [in Ukrainian].
5. Poberezska H. H. Kouchynh yak pedahohichna tekhnolohiia studentotsentrychnoho navchannia u VNZ [Coaching as a Pedagogical Technology of Student-centered Learning at Universities]. *Tekhnolohiia i tekhnika drukarstva*. (2018). No 4. S. 99–107. [in Ukrainian].

6. Sysoieva S. O. Pedahohichni tekhnolohii: vyznachennia, struktura, problemy vprovadzhennia [Pedagogical Technologies: Definition, Structure, Problems of Implementation]. *Neperervna profesiina osvita: teoriia i praktyka*. (2002). No 4. S. 69-79. [in Ukrainian].

7. Teoretychni i metodychni zasady modeliuvannia fakhovoi kompetentnosti kerivnykiv zakladiv osvity monohrafiia [Theoretical and Methodical Principles of Modeling the Professional Competence of Heads of Educational Institutions: Monograph] / zared. H. V. Yelnykovoï. Kyiv, Chernivtsi: Knyhy – XXI. (2010): 460 s. [in Ukrainian].

8. Whitmore J. Coaching for Performance: Growing People, Performance and Purpose. Nicholas Brealey, 2002. 180 p.

9. Yaksa N. V. Sotsyalno-pedahohycheskyi slovar [Social and pedagogical dictionary]. Zhytomyr: Yzd-voZhHUym. Y. Franko. (2007). 192 c. [in Ukrainian].

10. Zakharova O. V. Kouchynh: tekhnolohiia rozkryttia vnutrishnoho potentsialu doslidnyka: navchalno-metodychnyi posibnyk [Coaching: technology for revealing the inner potential of the researcher: teaching method] / uporiad. Cherkasy: ChDTU. (2020). 65 s. [in Ukrainian].

COACHING AS A PEDAGOGICAL TECHNOLOGY: A DEFINITIVE ANALYSIS OF UKRAINIAN AND FOREIGN DISCOURSE

Boris Savchuk

Doctor of Historical Sciences, Professor,
Professor at the Bohdan Stuparyk

Department of Pedagogy

Vasyl Stefanyk Prykarpattia National University,
Ivano-Frankivsk, Ukraine

ORCID: 0000-0003-2256-0845

e-mail: boris_savchuk@ukr.net

Oksana Vintonyak

Candidate of Philological Sciences,

Head at the Department of Pedagogy and Teaching Methods of
Educational Fields and Technologies of Primary Education,

Kolomyia Pedagogical College

Ivano-Frankivsk Regional Council,

Kolomyia, Ukraine

ORCID: 0000-0003-0040-3582

e-mail: oksana.zv@ukr.net

Olha Snitovska

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Latin and Foreign Languages,
Danylo Halytskyi Lviv National Medical University,
Lviv, Ukraine
ORCID: 0000-0002-3086-9503
e-mail: ozlotko@gmail.com

Abstract. Based on the analysis of Ukrainian and foreign scientific discourse, the article attempts to conceptualise terminology (definitions, structuring, identification and characterisation of the main components) of coaching as a pedagogical technology. In the context of the problem raised, the essence of the concepts of «technology», «pedagogical technique», «method», «methodology», «model», «pedagogical modulation» was defined. The similarities and differences in their interpretation in the foreign terminology of classical coaching and Ukrainian pedagogical science were revealed. It is noted that due to the unsuccessful interpretation of the terminology of Western coaching by Ukrainian researchers, new terms such as «coaching technology», «coaching technique», «coaching methodology», «coaching method», «coaching model», «coaching modeling» were produced that are not entirely receptive to its theory and practice. Instead, foreign authors use the general concept of «coaching tools». The author proposes to define coaching technology as a purposefully organized process of educational and upbringing influence on the personality of an education student from setting specific goals to achieving the expected results. Its important feature is a clear algorithmicity and procedure of implementation in the form of a system of actions.

The article considers coaching as a pedagogical technology at three levels: general pedagogical - defines coaching technology as an integral system that has its own goals, content, methods, forms, means, mechanisms of learning and relationships of the subjects of the educational process; subject - outlines the use of coaching technology as a set of methods, techniques, tools for implementing the content of learning within a particular subject and group, educational institution; local (modular) - refers to the technology of individual components of the educational process, which involve solving specific educational tasks and designing certain components of the educational process.

Keywords: coaching, pedagogical technology, coaching technology, coaching tools, scientific and pedagogical discourse.

Стаття надійшла до редакції 11.03.2024 р.